

El meu besavi José Millán González

En aquest article m'agradaria introduir un dels protagonistes del barri de Can Baró en el moment de la seva formació. Estic parlant del periodista, professor i promotor d'activitats físiques José Millán González

Pablo Pérez Jordi

Fotografies: Fons Carme Millán Cruells

El va néixer el 30 d'agost de 1893 a Barcelona. Els seus pares José i Magdalena eren immigrants d'Aragó i de Castella-La Manxa, com molts altres que van vindre a Catalunya per l'auge industrial i la falta de mà d'obra a finals del segle XIX.

Se sap que de jove va viure en un barri obrer de la ciutat. Era una persona sociable i amable, però dèbil pels assumptes del cor. També era aficionat a l'esport. Mostrava ser intel·ligent i bon escriptor des de l'adolescència. Tenia una certa facilitat per relacionar-se amb gent de tot tipus de classes i àmbits, probablement pels seus orígens humils.

Durant la seva vida es va interessar per diferents problemes de caire social i ideològic del país i de la ciutat, tant es així que va ser president de la secció de la FI-PAP (Federació Ibèrica per la Protecció

El periodista no es va casar fins als 42 anys, quan va retrobar-se amb la seva futura dona que va conèixer quan ell tenia 23 anys

d'Animals i Plantes), i va parlar en diverses ocasions amb les autoritats de la ciutat, fins i tot amb el president de la Generalitat republicana del moment, Francesc Macià, per solucionar diversos problemes com la forma d'acabar amb la ràbia a la ciutat i en concret, com tractar els animals que la porten d'una manera més humana i pràctica.

Per les seves qualitats com a bon escriptor va estudiar periodisme i als 23 anys ja estava treballant al *Diario de Comercio*. En aquest diari es recollien les informacions destacades relacionades amb diferents àmbits, però especialment amb el comerç i el valor de les mercaderies. Crida l'atenció la influència que tenia aquest tipus de publicació ja que marcava els preus de les matèries i dels béns i regulaven els canvis i per tant qualsevol error o canvi sobtat, com passa avui en dia amb la borsa,

Millán (a baix a l'esquerra) va ser redactor del *Diario de Comercio* i del magazine *Stadium*

El periodista José Millán fent una entrevista els anys trenta

influeix a tota la ciutat i fins i tot a tot el país (en aquell moment no repercutia tant a nivell supraestatal). Millán s'encarregava dels anuncis oficials que es publicaven en aquest diari, on es podien llegir les informacions de les institucions de l'època, com la Generalitat, durant l'etapa republicana.

Cal destacar la seva participació en altres diaris com van ser *La Vanguardia*, tot i així és difícil trobar articles signats per ell, ja que rarament els firmava i si ho feia

de vegades utilitzava pseudònims.

També a causa de la seva afició a l'esport es va implicar en diverses festes i celebracions esportives que ajudaven a promoure l'activitat esportiva a nivell privat, i en especial a nivell lectiu, a les escoles. En la seva vida periodística, va col·laborar durant molts anys a la *Magazine Stadium*, revista esportiva de caràcter quinzenal, que es va començar a publicar, com moltes altres a principis del segle XX, en concret al maig de 1911. Aquesta va tenir força èxit i es va anar expandint fins a arribar a França i gran part de la península. Millán va arribar a ser secretari de redacció de la revista a Barcelona. Especialment, en aquest *magazine* els pseudònims estaven a l'ordre del dia i és difícil trobar el nom dels periodistes que hi treballaven. Alguns exemples són: *Polípero cortical*, *Spectator* i *Príncipe Palatino*. La revista tractava diferents esports com: el rem, el tir, la natació, el ciclisme, l'aviació, l'automobilisme, i com no podia ser d'una altra manera, el futbol.

El periodista no es va casar fins els 42 anys, quan va retrobar-se amb la seva futura dona, la qual havia conegut en una festa quan ell tenia 23 anys. Fins el 1935 només s'havia centrat en els estudis i en la feina. Tant és així que al marge dels seus estudis de periodisme, també va estudiar el que ara coneixeriem com INEF i va treballar com a professor d'educació física a diferents escoles de la ciutat com: l'Escola del Treball, l'escola de l'Ajuntament (que es

En Millán (amb estris esportius) va ser professor d'educació física a l'Escola del Treball, de l'Escola Sarrià i de l'Institut Ausiàs March

troba al Parc Güell), l'Escola de Sarrià i l'Institut Ausiàs March. L'Escola del Treball es dedicava a formar els treballadors per a les noves necessitats de la indústria catalana. Les altres tres eren escoles on es formava a joves en el que avui coneixem com ESO i Batxillerat.

En alguna d'aquestes institucions hi va treballar fins ben entrada la guerra, tot i que amb greus problemes com les limitacions de retribució i les dificultats de mobilitat derivades de la falta de serveis públics pels talls de llum, propis per altra banda d'aquells temps turbulents.

L'esposa de José Millán era Teresa Cruells, filla d'una família de polítics de la Ciutat Comtal, de 37 anys. Cap dels dos havien tingut massa sort en les seves relacions anteriors. La seva boda va ser senzilla i es va celebrar el 29 de febrer de 1936 i el 5 de gener de l'any següent va néixer la seva filla Carme enmig d'un dels bombardejos que va patir la ciutat durant la guerra. M'agradaria destacar un comentari fet per Millán. Durant el part, degut al clima bèl·lic de l'exterior va dir-li a la seva dona que les bombes eren: *Salvas para una princesa* (la seva filla). Em sembla que això deixa molt clar la classe de persona que era el periodista i l'amor que sentia per la seva família, en especial per la seva filla. Per desgràcia només la va poder conèixer durant uns mesos, ja que a l'estiu de 1938 va ser empresonat i va morir poc abans d'acabar la guerra el 1939.

A l'inici d'aquest text he introduït Mi-

llán, com un dels protagonistes en la formació i construcció del barri de Can Baró, perquè amb altres periodistes de l'època (dels anys 20), van formar la Cooperativa de Periodistes per a la construcció de cases barates. Aquesta associació com altres associacions gremials de l'època van canalitzar la Llei de las Casas Baratas per tal

Les cases dels periodistes del barri de Can Baró es van començar a construir al voltant dels anys vint

d'aconseguir construir cases per un preu baix. Cal dir que els periodistes degut a la seva retribució no podien accedir als beneficis de la llei, però mitjançant la pressió mediàtica van aconseguir que els diferents governs implicats la modifiquessin, d'aquesta manera van construir un barri de xalets rodejats de jardins i comunicats entre ells, seguint el model de ciutat jardí.

El més destacable no va ser la construcció d'aquests xalets, sinó la urbanització de la zona mitjançant voreres, canalitzacions d'aigua, gas i llum. Prèviament aquesta zona de la ciutat era completament rural, només hi havia el turó i els camps de conreu, i la majoria de la zona va seguir així encara durant molts anys, ja que fins les grans migracions de la resta de l'Estat cap a Catalunya (a partir dels anys 50), i la creació per part d'aquestes persones que van

vindre de massificats barris de barraques, no es va veure la necessitat d'urbanitzar aquesta àrea de la ciutat, com amb molts altres barris creats degut a aquest fenomen migratori.

Les cases dels periodistes del barri de Can Baró es van començar a construir al voltant dels anys vint amb uns pressupostos força elevats per l'època (entre 15.900 i 25.000 pessetes del moment per casa, un total de 2 milions de pessetes) i amb plans per construir fins a 61 edificis.

Quan Millán es va casar ja feia un lustre que vivia a la casa situada al carrer que posteriorment portaria el seu nom, adjudicat el 1941, ja durant la dictadura, i referendat per l'alcalde de la ciutat durant els anys vuitanta, per la seva feina com a professor i promotor de l'activitat física a les escoles. Aquest treball com a promotor va ser guardonat, també, pel govern francès, el qual va concedir al professor la Medalla d'Honor de Plata de l'Educació Física.

Cal destacar que altres iniciatives vinculades a la Llei de las Casa Baratas no van prosperar, com va ser la construcció d'habitatges dels obrers de la Salut. Això podria ser degut a què no tenien la mateixa influència en la vida pública de la ciutat com el col·lectiu de periodistes, o bé perquè no complien els requisits que estipulava la Llei.

En un altre to voldria introduir la part més fosca de la vida del periodista. Ell creia en la monarquia com una institució necessària i durant la guerra estant en zona

Una taula d'educació física en un dels centres escolars on treballava

republicana (Barcelona-Catalunya) va ser tractat com enemic i en diverses ocasions el van intentar detenir. Per altra banda és cert que ell va col·laborar amb el bàndol nacional durant la guerra aprofitant la seva condició de periodista i la facilitat que tenia per accedir a la informació, però aquesta afiliació era deguda, com he mencionat anteriorment, a la seva línia de pensament monàrquic i a l'afinitat que sentia pels valors que en un principi se suposava que defensava aquest bàndol. Cal destacar sobre aquest tema que aquests col·lectius als que s'anomena bàndols eren completament heterogenis. En el cas del republicà els valors anaven des del republicanisme fins a l'anarquisme i en el cas del *sublevado* les creences comprenien des de la monarquia amb un sistema de democràcia participativa, un model anterior a la Segona República, però també hi havien creences de caire feixista que s'assemblaven més al l'Estad italià de l'època.

Com he dit, va viure en primera persona amb la seva família aquest temps de conflicte. Tot i així ho va fer amb relativa tranquil·litat, tot i que amb moltes penúries com era i és freqüent en època de guerra i falta de recursos. El racionament del menjar, la falta de serveis i transports públics així com la necessitat de deixar de menjar per tal que la seva filla de pocs mesos pogués alimentar-se mitjanament bé, van ser algunes de les tragèdies que va portar la guerra a la família del periodista, com va passar amb la gran majoria de les famílies espanyoles d'aquells anys i especialment de la postguerra. Fins al moment de la seva detenció a principis de l'any 1937 juntament amb la seva dona i la seva filla de pocs mesos (nascuda al gener d'aquell any) van viure a la seva casa de la barriada de Can Baró. Un cop detinguts els van traslladar en un primer moment a la notòria txeca de Vallmajor, que anteriorment havia estat un convent. Millán va ser interrogat durant anys fins la presa de Barcelo-

na per part dels nacionals a finals de gener de 1939. La seva dona va ser interrogada i posteriorment traslladada a un altre famós emplaçament barceloní durant la Guerra Civil, com va ser el buc Argentina, que servia de presó per a dones. Paral·lel a aquest, al port es trobava el buc Uruguai, el qual era utilitzat com a presó per als homes. Teresa va anar diferents cops a la txeca on es trobava el seu marit per a ser interrogada de nou, però rarament podia parlar amb ell i només algun cop es van poder veure o intercanviar alguna paraula. Teresa, igual que Millán va ser traslladada poc abans de l'entrada dels nacionals a Barcelona. La filla de la parella va tindre més sort i un familiar va poder-la acollir durant aquest anys turbulents, salvant així la vida.

Tan marit com muller, tot i que per separat, van ser enviats al Collell, a Girona, un conjunt arquitectònic de caràcter religi-

Un dibuix amb el rostre de José Millán

Va ser enterrat fins a tres cops: en una fossa comuna al Collell, en un acte multitudinari al final de la guerra i per la seva família

ós que es troba a un turó de la província, i que en el passat havia tingut diferents usos, com va ser el de internat poc abans de la guerra.

Els republicans havien establert un centre de detenció en aquesta ubicació. Els homes i les dones estaven en edificis separats, tot i que per la guerra i la falta de recursos, especialment durant els últims mesos del conflicte bèl·lic i per la precària situació del bàndol republicà que havia perdut les fonts de finançament i d'aprovisionament, les condicions de vida només es poden anomenar inhumanes, més encara que als centres de reclusió anteriors. Si algun lector ha llegit el llibre o ha vist la pel·lícula de *Soldados de Salamina*, el nom de *Collell* li sonarà. Entre moltes de les barbaritats comeses durant la guerra pels dos bàndols, una va ser el fet que les tropes republicanes més radicals van dedicar els últims mesos de la guerra a acabar amb tots els presos possibles del bàndol nacional que van trobar provocant així moltes morts. El cas del Collell és un exemple d'això, sortosament per la dona del periodista les tropes nacionals van arribar a temps per salvar-la amb molts altres presos, tan homes com dones que es trobaven al recinte.

Per altra banda, en Millán no va tenir tanta sort, una de les últimes unitats del bàndol republicà va afusellar sense previ avís a una cinquantena d'homes dels quals només dos van sobreviure, per desgràcia Millán no va ser-ne un. Va ser enterrat fins a tres cops: en una fossa comuna al Collell, pel govern franquista, en un acte multitudinari al final de la guerra, i per la seva família a Barcelona.

La seva dona, després d'un viatge dur i llarg per la destrucció de moltes carreteres i ponts, va aconseguir tornar a Barcelona on va retrobar-se després de gairebé dos anys amb la seva filla Carme. Després d'aquests anys d'empresonament havia perdut molt de pes i estava molt dèbil físicament: va arribar a pesar 36 quilos. A partir d'aquell moment va haver de viure la dura postguerra, com tots els espanyols que van sobreviure aquell període. Per mantenir la casa que havia fet la Cooperativa de periodistes, va haver de llogar habitacions i viure amb el poc que rebia de pensió per la mort del seu marit i amb els petits lloguers que cobrava.

Actualment, a Can Baró, romanen algunes illes de cases construïdes per la cooperativa. La mançana, on encara avui es troba la casa de Millán, n'és un exemple. Fins fa un parell d'anys la casa encara estava ocupada pels descendents del periodista. La filla d'en Millán va viure una vida plena i va morir a l'edat de 75 anys, vivint encara a la casa on havia nascut al carrer José Millán González número 3.